

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ

ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема

ЦИКЛИЧНИ И СЕЗОННИ АДАПТАЦИИ
НА ЗАЕТОСТТА – ПЕРСПЕКТИВА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ИКОНОМИКИ
НА ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА

за придобиване на научната степен „Доктор на науките“,
професионално направление 3.8. “Икономика“

Рецензент: проф. д-р Ганчо Тодоров Ганчев

Кандидат: КАМИЛА МАГДАЛЕНА РАДЛИНСКА

I. Кратки биографични данни за кандидата

Камила Магдалена Радлинска получава магистърска степен във Факултета по Икономически науки, в Кошалинския Технологически Университет, Полша. През 2007 година защитава степента Кандидат на икономическите науки в Гданския Университет, Полша. През 2010-2011 година специализира Съвременни методи за дистанционно обучение в Университетския Център за Дистанционно Образование StudiaNET-смесено обучение, към Кошалинския Технологически Университет, Полша. Впоследствие работи като Мениджър на проекти НИОКР в Икономическия факултет в Шчечин, към Университета WSB, Познан, Полша.

Част от проучванията, представени в настоящата дисертация са извършени в рамките на задачите, предвидени в грант, финансиран от Националния Научен Център – ННЦ, озаглавен „Сезонност на заетостта и безработицата в Полша и страните от Европейския Съюз“, в която авторката е била главен изпълнител (решение на директора на Националния Научен Център DEC-2013/09/B/HS4/00488) и грант ННЦ, под наименование „Сезонни детерминанти на търсенето на работна ръка в туристическите компании“, в който авторката е заемала длъжността ръководител на гранта (решение на директора на Националния Научен Център DEC-2018/02/X/HS4/02506).

II. Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата

Кандидатката Камила Магдалена Радлинска представя дисертационен труд в обем 282 страници. Състои се от увод, пет глави, резюме, заключения, списък на използваната литература и приложение (52 страници). Съдържанието на всяка глава е представено в отделни параграфи, а резултатите са обобщени в края на дисертацията. Основният текст съдържа 12 таблици и 36 фигури. Списъкът на използваните литературни източници включва 312 заглавия на полски, английски, български и руски език (69 монографии и глави в колективни трудове, 197 рецензирани научни статии, 46 документа и доклада).

Дисертационният труд е посветен на изключително важния от теоретична и практическа гледна точка проблем на динамиката на заетостта на примера на страните от Централна и Източна Европа. Тези въпроси са от голямо значение и за страни като България, които изпитват сериозни проблеми в областта на заетостта. Проблемите на България са част от изследването.

Обект на изследването в дисертационния труд са цикличните и сезонните приспособявания в заетостта. Предметът на анализа е формулиран като „провеждане на емпиричен анализ за проучване и оценка на пространствените и секторните разлики в цикличните приспособявания и сезонността на заетостта“.

В рамките на формулирания изследователски обект е направен опит да се решат редица изследователски проблеми, като: как се описва цикличността и сезонността на икономическите процеси; как се тълкува сезонността; какви са амплитудите на цикличните колебания и какви са техните пространствени измерения; в кои страни и сектори се наблюдава задържане на работници по време на кризи; как адаптирането на работното време взаимодейства със задържането на работници; какви са средногодишните сезонни колебания и каква е тяхната пространствена и секторна диференциация; има ли разлика между сезонните колебания като отработени часове и заети лица; в кои сектори адаптирането към промените в обема на производството се осъществява по-силно чрез работното време и в кои посредством броя на заетите лица; равнозначна ли е гъвкавостта на пазара на труда на липсата на държавна намеса; какво е влиянието на политиките на пазара на труда върху цикличното и сезонно приспособяване на заетостта; какво е влиянието на сезонността върху цикличното приспособяване на заетостта и какви са различията по сектори и страни.

За да потърси отговори на изследователските въпроси, авторката формулира редица хипотези- сезонността е важен компонент на изменчивостта на икономическите явления; декомпозицията на динамичните редове на производството е важен елемент при анализа на икономическите цикли; икономическите цикли се различават в отделните страни; задържането на работниците се смекчава от адаптирането на работните часове; задържането и адаптирането на работните часове се различават в отделните страни; задържането и приспособяването са по-характерни за промишлеността, отколкото за селското стопанство и услугите; сезонността се различава по сектори и страни; сезонните колебания на заетите лица са по-малки от отработените часове; сезонността в промишлеността е по-малка от селското стопанство и услугите; повишената гъвкавост на пазара на труда засилва цикличното и сезонното приспособяване на заетостта; средното ниво на защита на заетостта е характерно за икономики със слаба приспособимост на заетостта при икономически кризи и ниска сезонност на заетостта.

Дисертационното изследване представлява комбинация на индуктивни и дедуктивни методи, т.е. тестване на работните хипотези.

Анализът на адаптирането на заетостта към цикличните промени в икономическата активност се основава на редица изследователски методи. Използвани са инструменти за идентифициране на икономическия цикъл, с цел да се изолира компонентът, отговорен за цикличните колебания в заетостта и в частност филтърът на Christiano-Fitzgerald. На свой ред коефициентът на линейна корелация (традиционен и рекурсивен) е използван за определяне на задържането на заетите и приспособяването на заетостта по време на икономически колебания. При анализа на сезонните колебания в заетостта е използване процедурата TRAMO/SEATS ARIMA X-12 за изолиране на сезонния компонент (Mean Seasonal Variation). Същата процедура е приложена и за да се анализира средното сезонно колебание и средното тримесечно колебание (Mean Quarterly Variation). Това позволява да се определи общата сезонност на заетостта в анализирани страни и сектори.

Резултатите от анализите на приспособяването на заетостта по време на цикличните промени в икономическата активност и сезонните колебания на заетостта осигуряват основата за решаване на изследователския въпрос дали съществува връзка между задържането на работниците и сезонните колебания на заетостта от една страна, и от друга, дали икономиките и секторите, в които има задържане на работниците по време на цикличните колебания, се характеризират едновременно с по-ниски сезонни колебания на заетостта. Връзката между задържането на работниците и циклите на сезонна заетост е изследвана чрез графичен и регресионен анализ.

Основните изводи на дисертационното изследване се свеждат до следното: сезонността е статистически значим компонент на времевите редове за пазара на стоки и услуги, пазара на труда и паричния пазар; най-добрият начин за идентифициране на цикличните и сезонните колебания на икономическите променливи е да се използва процедура за декомпозиция; икономическите цикли в страните от ЦИЕ са сходни по отношение на броя на наблюдаваните цикли, докато амплитудата на цикличните колебания в брутната добавена стойност, продължителността на отделните фази и пълните цикли разграничават циклите в отделните страни; използването на традиционните линейни корелационни коефициенти, които описват връзката между динамиката на брутната добавена стойност и динамиката на производителността на труда и динамиката на производителността на труда във времето, дава възможност да се идентифицира задържането на работниците; по време на рецесия компаниите от ЦИЕ задържат работниците и слабо използват механизма за приспособяване на заетостта към цикличните промени в производството; приспособяването на заетостта по време на икономическа криза се извършва чрез приспособяване на броя на отработените часове; задържането на работниците и приспособяването на работното време са по-чести в промишления сектор, отколкото в селското стопанство и сектора на услугите; повишаването на гъвкавостта на пазара на труда увеличава цикличното и сезонното приспособяване на заетостта; средното равнище на правна закрила на заетостта е характерно за икономики с ниска степен на приспособяване на заетостта по време на икономически кризи и ниска степен на сезонност на заетостта; налице е статистически значима сезонност в съвкупните редове от данни за заетостта в страните от ЦИЕ, въпреки че нивото на сезонност варира пространствено и по сектори; в анализираните икономики сезонните колебания в броя на заетостта са по-малки от сезонните колебания в броя на отработените часове; равнището на сезонност на заетостта по сектори също показва, че

селскостопанският сектор има най-висока средногодишна сезонност на заетостта, измерена чрез броя на заетите лица и отработените часове; икономиките и секторите, които се характеризират със задържане на работниците по време на икономически колебания, се характеризират и с по-малки сезонни колебания в заетостта

III. Основни приноси в научната, научно-приложната и преподавателска дейност на кандидата

Авторката формулира редица теоретични, методологични и практични приноси на дисертационния труд.

Към теоретичните приноси авторката отнася: теоретичният принос към литературата за връзките между икономическата активност и пазара на труда се състои от обобщения за икономическите цикли и теорията на пазара на труда; дисертацията обобщава и синтезира съществуващата литература относно факторите, определящи търсенето на работна сила по време на икономическо забавяне – задържане на работниците; дисертацията показва, че регулациите и институциите на пазара на труда, включително социалният диалог, оказват влияние върху равнището на задържане на работниците; поради негативните последици от сезонното неизползване на трудовите и материалните ресурси и трудната ситуация на пазарите на труда (постоянен недостиг на работници, малък брой безработни), компаниите са склонни да използват практиките на заетост, определени в дисертацията от авторката като сезонно задържане на работниците, което е важен теоретичен принос; дисертационният труд оспорва най-разпространеното мнение в научната литература, че краткосрочната колебливост (сезонността) не е ценна за анализа, както и най-разпространената практика при анализа на сезонността, която се състои в изключването ѝ от данните за времевите редове.

Трябва да се отбележи, че акцентирането върху сезонността е важен теоретичен принос на дисертационния труд.

Към методологичните приноси авторката отнася: систематизацията на концепциите за измерване на задържането на работната сила; авторката предлага да се обясни приспособяването на заетостта към конюнктурния цикъл (задържането на работниците) чрез показателите за сезонност на заетостта въз основа на предложените методологически допускания за измерване на задържането на работниците и методиката за измерване на сезонността.

Така формулираните методологически приноси имат и теоретичен характер.

Към практичните приноси авторката отнася: идентификация на проблемите на цикличното приспособяване на заетостта и възможните начини за тяхното решаване; идентифициран е сезонен механизъм за наемане на работници, който показва секторното значение на факторите, влияещи върху тези решения; предложени са редица препоръки за промени в регулациите, институциите и политиките на пазара на труда като рамка за повишаване на гъвкавостта на пазара на труда в Европейския съюз; предложени са редица препоръки към компаниите за вземане на конкретни и рационални решения за заетостта, които отчитат цикличната променливост на икономиката и сезонността; важен практически принос е предложението за съчетаването на сезонните и цикличните приспособявания на заетостта в страните от Централна и Източна Европа.

Отбелязаните приноси като цяло отразяват новите моменти в рецензирания дисертационен труд, в сравнение със съществуващата литература.

IV. Критични бележки и препоръки.

Рецензияният дисертационен труд запълва съществена празнина в съществуващата литература по въпросите на цикличността и сезонността на заетостта в страните от Централна и Източна Европа.

Все пак, трябва да се отбележи, че акцентът е предимно върху микроикономическите аспекти на заетостта.

В тази област обаче ролята на монетарната и фискалната политика също е значима.

В частност, Полша е единствената страна в ЕС, която не отбелязва икономически спад по време на глобалната финансова криза 2007-2009 година. Полша беше също така една от малкото страни в света, която се възползва от т. нар. гъвкава кредитна линия на МВФ, чиято цел е превантивно предпазване от кризисни явления.

Моят въпрос към авторката е- какво е въздействието на макроикономическата политика върху цикличната и сезонната динамика на заетостта в Полша?

V. Заключение

В заключение ще отбележа, че в своята цялост, представеният от авторката дисертационен труд отговаря на всички критерии и изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, поради което убедително препоръчваме на уважаемото научно жури да присъди на кандидатката КАМИЛА МАГДАЛЕНА РАДЛИНСКА образователната и научна степен „доктор на науките” в област на висше образование 3.- Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика.

Дата: 15 януари 2026 г.

Рецензент: проф. д-р Ганчо Тодоров Ганчев